

GRAD U GRADSKOJ: MEĐUSEKTORSKOM SURADNJOM DO VEĆE GRAĐANSKE PISMENOSTI

THE CITY IN THE CITY LIBRARY: CROSS-SECTOR COLLABORATION FOR IMPROVED CIVIC LITERACY

Sara Džapo Knjižnice grada Zagreba
sara.dzapo@kgz.hr

Ivana Fištrek Knjižnice grada Zagreba
ivana.fistrek@kgz.hr

UDK / UDC: [027.022(497.521.2):061.2]:[323.212:37.017.4]

Stručni rad / Professional paper

<https://doi.org/10.30754/vbh.69.2.1844>

Primljeno / Received 19. 3. 2026.

Prihvaćeno / Accepted 7. 6. 2026.

Sažetak

Cilj. Ovaj rad analizira projekt „Grad u Gradskoj“ kao uspješan primjer međusektorske suradnje između narodne knjižnice (Gradske knjižnice, Knjižnice grada Zagreba) i organizacije civilnog društva, odnosno Udruge za nezavisnu medijsku kulturu i portala H-Alter. U radu će se istražiti uloga Knjižnice u poticanju informiranosti i aktivne participacije građana u dijalogu o urbanističkim temama i općenito kvaliteti života u Zagrebu, kojom se potvrđuje kao treći prostor.

Metodologija. Rad se temelji na prikazu i kvalitativnoj analizi dvaju ciklusa tribina održanih od 2023. do 2025. godine. Analizira se struktura programa koja obuhvaća javne rasprave s interdisciplinarnim stručnjacima, produkciju publicističkih i literarnih tekstova na portalu H-Alter, vizualnu interpretaciju tema u radovima mladih ilustratorica te izložbe građe iz zavičajne zbirke Zagrabiensia za kontekstualizaciju suvremenih gradskih tema.

Rezultati. Rad predstavlja prvi cjelovit prikaz projekta „Grad u Gradskoj“ kao uspješnog primjera međusektorske suradnje. Analiza je pokazala doprinos projekta promicanju tema od javnog interesa, građanske pismenosti i participacije građana te vrijednost multidisciplinarnog pristupa. Posebno je istaknuta uloga Gradske knjižnice kao neutralnog prostora za demokratski dijalog te zavičajne zbirke Zagrabiensia u interpretaciji baštine u suvremenom kontekstu. Značajan interes publike potvrdio je potrebu za takvim pro-

gramima, a rad pruža i metodološki okvir za razvoj sličnih budućih inicijativa.

Ograničenja. Kvantitativna mjerljivost uspješnosti održanog programa očituje se samo u brojkama fizičkih posjetitelja te naknadnih virtualnih pregleda snimki, dok doseg objavljenih tekstova i pratećih ilustracija nije mjerljiv. Kvalitativno, živa i argumentirana rasprava na svakoj tribini pokazatelj je uspješnosti, ali i nužnosti održavanja takve vrste programa u budućnosti.

Originalnost/vrijednost. Rad je koncipiran kao zaokružena cjelina koja obuhvaća sve faze projekta – od početne ideje preko realizacije do završetka, a njegova se originalnost očituje u tome što prvi put na jednome mjestu donosi sustavan i detaljan stručni prikaz održanog projekta. Provedeni projekt potvrđuje da se narodne knjižnice, posebice sinergijom s civilnim sektorom, uspješno afirmiraju kao dinamična središta građanske pismenosti i kulturnog razvoja.

Gljučne riječi: civilno društvo; Grad Zagreb; Gradska knjižnica Knjižnica grada Zagreba; građanska pismenost; javni dijalog

Abstract

Objective. This paper analyses the project *Grad u Gradskoj* (The City in the City Library) as a successful example of cross-sector collaboration between a public library (the City Library of Zagreb City Libraries) and a civil society organization (the Association for Independent Media Culture and the H-Alter portal). The paper examines the role of the City Library in fostering public awareness and active citizen participation in dialogue on urban planning issues and, more broadly, on the quality of life in Zagreb, through which it is affirmed as a third space.

Methodology. The paper is based on a presentation and qualitative analysis of two cycles of public discussions held between 2023 and 2025. It analyses the programme structure, which includes public debates with interdisciplinary experts, the production of professional and literary texts on the H-Alter portal, the visual interpretation of themes in works by young illustrators, and the exhibitions from the local heritage collection *Zagrabiensia* which contextualize contemporary urban topics.

Results. The paper presents the first comprehensive overview of the *Grad u Gradskoj* project as a successful example of cross-sector collaboration. The analysis demonstrates the project's contribution to promoting topics of public interest, civic literacy, and citizen participation, as well as the value of a multidisciplinary approach. Particular emphasis is placed on the role of the City Library as a neutral space for democratic dialogue and on the *Zagrabiensia* local history collection in interpreting heritage within a contemporary context. Strong public interest has confirmed the need for such programmes, while the paper also provides a methodological framework for the development of similar future initiatives.

Limitations. The programme's success can be quantitatively measured only by the number of physical attendees and subsequent online views of recorded discussions, while the reach of the published texts and accompanying illustrations cannot be measured. Qualitatively, the lively and well-argued discussions at each event demonstrate both the

success of the programme and the need to continue this type of initiative in the future.

Originality/value. The paper is conceived as a comprehensive whole, covering all phases of the project – from the initial idea through implementation to completion. Its originality lies in the fact that it presents, for the first time in single place, a systematic and detailed professional overview of the project. The implemented project confirms that public libraries, especially through synergy with the civil sector, can successfully establish themselves as dynamic centres of civic literacy and cultural development.

Keywords: City Library of Zagreb City Libraries; civic literacy; civil society; public dialogue; Zagreb City

1. Uvod

U jesen 2023. godine u Gradskoj knjižnici, središnjoj knjižnici mreže Knjižnice grada Zagreba započeo je s održavanjem ciklus tribina o Zagrebu – za Zagrepčane. Iz raznih perspektiva o gradu se razgovaralo s nizom stručnjaka iz područja urbanizma, arhitekture i krajobrazne arhitekture, okoliša, prometa, pa i kulture uopće. Ideja o pokretanju takvog ciklusa tribina proizašla je iz ranije suradnje s publicistom i aktivistom Sašom Šimpragom u okviru tribine „Književni petak“. Najdugovječnija kulturno-društvena zagrebačka tribina posvećena fenomenu boje u gradu, pod nazivom „Koje je boje Zagreb?“ (Književni petak, 2023), održala se 21. travnja 2023. te je polučila izniman interes publike. Taj je pokazatelj bio poticaj za pokretanje odvojenog programa o Zagrebu. Na inicijativu iz Gradske knjižnice, koju je uprava Knjižnica grada Zagreba odmah podržala, ciklus „Grad u Gradskoj“ pokrenut je ni pola godine poslije. Autor projekta je Saša Šimpraga, a nositelj Udruga za nezavisnu medijsku kulturu, izdavač portala H-Alter (UNMK, 2005), u suradnji s Gradskom knjižnicom, Knjižnice grada Zagreba.

U ovome radu bavit ćemo se prikazom i analizom projekta „Grad u Gradskoj“, kao primjera programa nastalog u suradnji narodne knjižnice kao javne ustanove s udrugom civilnog sektora.

Osnovna istraživačka pitanja na koja ćemo kroz ovaj rad nastojati odgovoriti analizom projekta Grad u Gradskoj jesu:

1. Koja je vrijednost pružena građanima Zagreba kroz projekt „Grad u Gradskoj“?
2. Kakav su utjecaj sadržajne vrijednosti proizašle iz ove međusektorske suradnje imale na provedbu i recepciju programa?
3. Zašto se Gradska knjižnica pokazala kao odgovarajuće mjesto za održavanje ovog programa?

2. Teorijski i zakonodavni okvir

Narodna je knjižnica dinamično i za zajednicu ključno mjesto, na kojem se može pristupiti informacijama i odgovoriti na razne informacijske potrebe korisnika. Uloga narodne knjižnice kao žarišta kulturnog i umjetničkog razvoja zajednice, koje nudi pomoć pri oblikovanju i održavanju njezina kulturnog identiteta, ona je u kojoj se zrcali realizacija prikazanog programa (IFLA, 2011). Gradska knjižnica kao matična knjižnica županije Grad Zagreb u svom sastavu ima zavičajnu zbirku o gradu Zagrebu – Zagrabiensiu, u skladu sa *Zakonom o knjižnicama* (2019). Njezina je ključna uloga upravo očuvanje baštine i kulturnog identiteta grada Zagreba. Kao središnja zagrebačka knjižnica, Gradska knjižnica pod lokalnom zajednicom (Lokalna zajednica, 2013–2026), podrazumijeva cjelokupno područje Zagreba. Program koji se analizira u ovom radu odgovara *Programskom osnovom* (2016) definiranoj zadaći Gradske knjižnice, koja treba informirati, educirati te poticati razvoj zajednice u kojoj djeluje sinergijom rada svojih zaposlenika, kao i u suradnji s partnerima i suradnicima. Tako se nastoje osigurati kvalitetne usluge koje utječu na poboljšanje kvalitete života u zajednici zadovoljenjem kulturnih, informacijskih i komunikacijskih potreba građana. Osim toga poželjnost takvog programa očituje se i u istraživanjima zamijećenoj većoj posjećenosti knjižničnih aktivnosti kojima se osnažuje zajednica te, između ostalog, potiče društvena uključenost, istraživanje i razmjena znanja, a knjižnica time potvrđuje kao treći prostor (Knjižnice grada Zagreba, 2021), što je polazište za projekt „Grad u Gradskoj“.

Gradska knjižnica kao kulturnobaštinska ustanova, posebice s obzirom na zadaću zavičajne zbirke Zagrabiensie kao posebne baštinske zbirke, brigu o baštini ovim programom usmjerava na sadašnji trenutak. Knjižnica se tako smješta u ulogu aktivnog sudionika koji omogućava preduvjete za razvoj zajednice i jačanje identiteta grada. Svijest o kontinuitetu baštine, promatrana kao temelj svijesti vlastitog kulturnog identiteta, ključna je za istinski demokratsku kulturu koja uvažava bogatstvo raznolikosti (Petek, 2013). S jedne strane podizanjem znanja građana o vlastitom gradu, senzibilizacijom i informiranjem o mogućnostima gradskog urbanog razvoja, nastojalo se pridonijeti demokratičnosti Zagreba uopće. S druge strane suradnja knjižnice s udrugom, čije je djelovanje određeno *Zakonom o udrugama* (2014), rezultirala je međusobnim nadopunjavanjem u projektu, višeslojnim programom, povećanjem publike i većom vidljivošću.

2.1. Povezanost civilnog društva i knjižnica

Suradnja narodnih knjižnica i organizacija civilnog društva predstavlja važan model jačanja participativne i informirane lokalne zajednice, između ostalog organizacijom različitih vrsta javnih događanja. Unatoč promjenama u pojmovnom

određenju civilnog društva kroz povijest,¹ može se reći da ono danas primarno podrazumijeva djelovanje koje je usmjereno na opće interese, odnosno određeni oblik zajedništva. Pritom civilno društvo obuhvaća sferu društvenog djelovanja koja ne pripada državnom ni gospodarskom sektoru (Reese-Schäfer, 2004). Kako navode Bežovan i Matančević (2017: 23), ono je „prostor između obitelji, države i tržišta gdje se građani udružuju radi promicanja zajedničkih interesa“. Uključuje različite organizacije, koje se nazivaju i dobrovoljačkim, neovisnim, neprofitnim, nevladinim (Bežovan, 2004), a odlikuje ih upravo dobrovoljnost udruživanja, djelovanje neovisno o državnim tijelima te ostvarivanje javnih interesa kao primarni cilj, umjesto ostvarivanja dobiti.

„Civilno je društvo mjesto ostvarivanja zajedništva, okvir potvrđivanja slobode, prostor traganja za smislom, nepresušan izvor inovacija, titrav poticaj za društvenom obnovom.“ (Bežovan i Matančević, 2017: 23). Upravo taj citat jasno ističe važnost njegovanja civilnog društva koje razvija suradnju, slobodu i nove ideje, doprinoseći razvoju i obnovi društva.

Sprega narodnih knjižnica i aktera civilnog društva pokazuje se stoga značajnom iz više razloga. Prije svega, narodne knjižnice kao javne ustanove dostupne svim građanima osiguravaju neutralan i siguran prostor (Ille, 2015) za dijalog i razmjenu znanja. Imaju ključne infrastrukturne resurse i dobro razvijene komunikacijske kanale prema široj publici, što ih čini poželjnim i relevantnim partnerom. Njihova suradnja s dionicima civilnoga društva, koji imaju specifična stručna znanja, iskustvo u radu s građanima, kao i bavljenja društveno relevantnim temama te potrebama zajednice, otvara prostor za razvoj programa koji široj zajednici ukazuju na složena pitanja, pa i probleme javnoga života, i to kroz mogućnost participacije, a ne samo pasivnog sudjelovanja. Time se jača građanska pismenost, a kao posljedica stvara aktivno građanstvo, koje se osjeća kompetentnijim za uključivanje u javni život. Knjižnica kao treći prostor ostvaruje se kao demokratsko mjesto otvoreno za kvalitetnu raspravu, posebice u području javnih interesa i poboljšanja kvalitete života građana. Tako knjižnice, pripremajući građane za cjeloživotno sudjelovanje u građanskom životu, imaju ključnu ulogu u izgradnji civilnog društva (Kranich, 2001), a takve vrste partnerstva imaju tendenciju okupiti široku publiku, kao i iznjedriti raznolikost i kreativnost programa koji se zajednički provodi. Tzv. sudioničko upravljanje u kulturi, odnosno javno-civilna partnerstva općenito, pretpostavlja definiranje zajedničkih ciljeva, što u konačnici pozitivno utječe na širu zajednicu i otvara nove perspektive razvoja lokalne kulturne politike (Vidović, 2018). Također, ono što je ključno za uravnoteženi kulturni razvoj, kulturni pluralizam i demokratizaciju javne kulture, upravo bi trebali biti isprepletenost i dijalog između javnog i civilnog, pa i privatnog sektora. Zato okrenutost narodnih knjižnica k suradnjama različitih vrsta,

¹ Više o značenju pojma civilno društvo tijekom europske povijesti može se pročitati u Bežovan, 2004.

pa tako i s pripadnicima civilnoga sektora, predstavlja trajan doprinos navedenim težnjama, a prije svega omogućavanju aktivnog uključivanja korisnika u kulturno-informativne programe.

Grad Zagreb također prepoznaje važnost takvih oblika suradnje te ih potiče kroz dodjelu financijskih potpora udrugama i drugim organizacijama civilnog društva. Jedan od natječaja je Kulture i umjetnosti u zajednici, na osnovu kojeg je i ostvaren projekt „Grad u Gradskoj“. Javni poziv za 2023. godinu (Grad Zagreb, 2023) među svojim ciljevima navodi upravo „snažniji angažman lokalne zajednice i civilnoga društva u kulturnom životu grada“ te „iniciranje programa u svrhu razvoja dugotrajne suradnje između udruga, umjetničkih organizacija, gradskih ustanova u kulturi te drugih aktera lokalne zajednice“. Posebnu prednost pritom ostvaruju „programi koji se provode u partnerstvu prijavitelja s ustanovom u kulturi čiji je osnivač ili suosnivač Grad Zagreb“ (Grad Zagreb, 2023), pri čemu oni zajedno planiraju, organiziraju i promoviraju zajedničke kulturne i umjetničke aktivnosti.

2.2. Gradska knjižnica i tradicija održavanja tribina

Gradska knjižnica, osnovana 7. prosinca 1907. godine, središnja je knjižnica današnje suvremene mreže zagrebačkih narodnih knjižnica – Knjižnica grada Zagreba. Iako je inicijativa za osnutak zagrebačke pučke knjižnice postojala još 1903. godine, nju je krajem 1907. osnovala udruga građana – Družba Braća hrvatskoga zmaja, u dogovoru s tadašnjim gradonačelnikom Milanom Amrušem (Vegh, 2021). Poticaj za osnutak knjižnice Emiliju Laszowskom, Velikom meštru Družbe, bilo je predviđeno rušenje kule nad Kamenitim vratima, zbog bolje prometne regulacije između Gornjeg i Donjeg grada. Saznavši to, Laszowski na Meštarskom zboru Družbe predlaže da se upravo na tom mjestu osnuje Gradska knjižnica, tada Knjižnica kraljevskog i slobodnog grada Zagreba, kako bi se kula spasila od rušenja. Stoga je već sam osnutak te ustanove, kao istovremeno u Kamenitim vratima osnovanih gradskog muzeja i arhiva, svojevrstan aktivistički čin udruge građana s ciljem očuvanja baštine, ali i zaštite interesa Zagreba i njegovih stanovnika.

Tradicija održavanja tribina u Gradskoj knjižnici počiva dobrim dijelom na najdugovječnijoj zagrebačkoj kulturnoj tribini „Književni petak“. Prva tribina „Književnoga petka“ održala se 1955. godine u tadašnjoj Radničkoj biblioteci, danas Knjižnici Božidara Adžije. Iako su tribine započele kao književne večeri, ubrzo se na njima počelo raspravljati o društvenim aktualnostima te je „Književni petak“ počeo figurirati „kao izvjesno ‘mjesto razlike’ – prostor relativno slobodne rasprave o raznovrsnim problemima suvremenoga društva i kulture“ (Bonča, 2024: 28). Gradska knjižnica u suradnji s Narodnim sveučilištem Zagreb preuzela je organizaciju tribine već 1967. godine, a od 1971. mjesto održavanja tribine je Gradska knjižnica. I danas se njeguje otvorenost širokom rasponu aktualnih kulturno-društvenih

tema, što uključuje više urednika i voditelja tribine iz različitih područja djelovanja. Dvanaestu godinu zaredom održava se i ciklus znanstvenih tribina „Eppur si muove“ (2014. – 2026.). Gradska knjižnica nosi i znanstveni predznak te je u okviru Knjižnica grada Zagreba specijalizirana za prirodne znanosti. Kroz tu se tribinu tako populariziraju teme iz prirodnih znanosti te se na njima govori o raznim temama iz središta znanstvenih aktualnosti, koja su često i predmet prijedora te različitih znanstvenih pristupa. Najmlađi ciklus tribina uključuje najmlađu populaciju koja ga ostvaruje uz podršku djelatnika Gradske knjižnice, a to je „Studentska riječ“ (2022. – 2026). Taj je ciklus tribina nastao u suradnji s Filozofskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu, prve dvije sezone s Odsjekom za filozofiju, a sljedeće dvije s Odsjekom za komparativnu književnost. Pozvani studenti urednici su i voditelji tribina u Gradskoj knjižnici, na kojima javno propituju teme od njihova stručnog interesa u razgovoru s odabranim sudionicima.

Osim navedenih, u Knjižnici se održava i niz pojedinačnih tribina edukacijske, odnosno informativne vrijednosti za građane Zagreba.

3. „Grad u Gradskoj“: opis i analiza projekta

Projekt „Grad u Gradskoj“ sastoji se od nekoliko cjelina, a srž su programa javne tribine koje su se odvijale u Gradskoj knjižnici. U dva ciklusa održano je jedanaest tribina, po jedna mjesečno od listopada 2023. do ožujka 2024. te od listopada 2024. do veljače 2025. godine. Uz svaku su tribinu na portalu H-Alter objavljivani tekstovi, ukupno njih dvadeset i devet, čiji su autori: publicist i aktivist Saša Šimpraga, arhitekt Filip Pračić, nezavisni znanstvenik i teoretičar Igor Marković, sociologinja Lana Bunjevac i Vesna Janković, arhitekt Igor Ekštajn, pjesnikinja i novinarka Sanja Baković, književnik Edo Popović, povjesničarka umjetnosti Rosana Ratković, književnik i urednik Andrija Škare, dizajner i pisac Bojan Dmitrović Krištofić te knjižničarka Ivana Fištrek². Doprinos vidljivosti bile su i ilustracije objavljene uz tekstove, odnosno svaka tema tribine vizualno je prikazana radom jedne ilustratorice. Isticanjem vizualnih komentara tema iskazana je i podrška stvaralaštvu ilustratorica mlađe generacije. U drugom ciklusu uvedene su manje tematske izložbe građe zavičajne zbirke Zagrabiensia, kao povijesni okvir razmatrane teme. Cjelokupnom se projektu tako osigurala ključna dimenzija – veća vidljivost u javnosti.

Otvorenim gradskim pitanjima iz polja urbanizma, arhitekture, okoliša i krajobraza ili kulture grada Zagreba pristupalo se konstruktivno te su se propitivale ostvariva rješenja za poboljšanje stanja na određenim gradskim javnim prostorima, kojima je transformacija planski najavljena ili nužna. Iako su javni razgovori, rasprave i senzibilizacija građana o stanju, planiranju, razvoju i drugim segmentima grada

² Svi tekstovi objavljeni su na portalu H-Alter.

Zagreba zacrtani planom i programom pojedinih institucionalnih ureda, poput ZgForuma (s. a.), koji je osnovan s ciljem da se omogući aktivno sudjelovanje građana u razvoju Grada, uvid u projekte koji su od značaja za razvoj Grada i rasprave o njima, međutim u praksi se to ne ostvaruje u dovoljnoj mjeri³.

Stoga se sinergijskim projektom nezavisne scene i javne kulturne ustanove, središnje zagrebačke Gradske knjižnice, nastojala popuniti ta praznina. Sugrađanima se nastojalo omogućiti bolje razumijevanje grada prisustvovanjem javnim razgovorima brojnih stručnjaka, uz mogućnost uključivanja u rasprave.

Sinergijski učinak suradnje knjižnice i udruge uočljiv je i u podjeli poslova te zajedničkom nastojanju oba partnera u privlačenju publike i povećanju vidljivosti. Angažman autora tekstova i njihovo objavljivanje s ilustracijama odvijalo se u okviru Udruge. Tribine i izložbe bile su organizirane i postavljene u prostoru knjižnice. Tribine je uređivao i vodio suradnik udruge – nositelja projekta, a snimane su u organizaciji knjižnice. Sve snimke postavljene su na YouTube kanal Knjižnica grada Zagreba⁴ (2023. – 2025.), ostajući tako trajno dostupne, jednako kao tekstovi i ilustracije.

3.1. O autoru projekta i Udruzi za nezavisnu medijsku kulturu

Saša Šimpraga je publicist i aktivist, autor knjiga *Zagreb, javni prostor* (2011) i *Grad je sinteza* (2023), u kojima su objavljeni njegovi intervjui s nizom arhitekata, urbanista i povjesničara umjetnosti o raznim pitanjima grada Zagreba, te *Mikrourbanizmi* (2024), o mikrourbanističkim ostvarenjima u zagrebačkom javnom prostoru. Autor je projekta „Virtualni muzej Dotrščina“ (s. a.), jednog od najinovativnijih primjera razvoja kulture sjećanja u Hrvatskoj (Jasić, 2014) te osnivač građanske volonterske platforme 1POSTOZAGRAD (2012) usmjerene na poboljšanja gra-

³ Prema pregledu javno dostupnog programa ZgForuma za 2023. godinu (posljednji objavljen), vidljivo je kako je od ukupno 21 organiziranog događanja te godine, većina, tj. 16 programa, bila namijenjena članovima lokalne uprave, zaposlenicima gradskih poduzeća ili sudionicima na predstavljenim projektima. Od preostalih, dva događanja su možda organizirana za građane grada Zagreba – „Predstavljanje slikovnice namijenjene slijepoj, slabovidnoj i ostaloj djeci“ te „Dionička radionica Strategije zelene urbane obnove“, jer u objavljenom izvještajnom opisu nije navedena ciljana publika, odnosno sudionici tih programa. Tri su događanja za koja je nedvosmisleno navedeno kako su namijenjena građanima – predavanja „Kako do vlastite elektrane“ i „Mogućnosti teretnog bicikla“ te radionica „Autentično i samopouzdanje do uspjeha“. Pregled programa za 2022. godinu sadrži tek četiri održana događanja u organizaciji ZgForuma, od kojih nijedno nije namijenjeno građanima grada Zagreba. Sadržajno i namjenski većina događanja u organizaciji tog ureda ne omogućava aktivno sudjelovanje građana u razvoju Grada, uvid u projekte od značaja za njegov razvoj ni rasprave o njima, kao što stoji u opisu ciljeva djelovanja ZgForuma, pogotovo ne na način na koji se tim temama pristupilo u ciklusu „Grad u Gradskoj“.

⁴ Snimke su dostupne na: Grad u Gradskoj, 2023. – 2025.

da i javna dobra. U okviru platforme potaknuo je niz inicijativa, kao što su 100 magnolija za Zagreb (2023), inicijativa za novu mrežu punktova za besplatnu pitku vodu, za deveti park na Zelenoj potkovi i sadnju drvoreda u Martićevoj ulici, ostvarenu u suradnji s aktivistima Greenpeacea. Dugogodišnji je suradnik portala H-Alter Udruge za nezavisnu medijsku kulturu (Udruga za nezavisnu, 2005) koja je započela s radom 2005. godine, kada su je osnovali novinari i drugi djelatnici u elektroničkom izdavaštvu. Prema službenom mrežnom mjestu, Udruga je osnovana s ciljem „razvoja nezavisnosti i profesionalnosti novinarske struke, te osiguravanja prava javnosti na obaviještenost i obrazovanje o pitanjima iz oblasti civilnog društva, kulture, društvene znanosti i politike“ (Udruga za nezavisnu, 2005). Stvorena je tako platforma koja potiče argumentiranu i stručnu javnu raspravu, odnosno razvija i podupire kulturu kritičkog dijaloga i slobodu izražavanja, prije svega fokusirajući se na teme od općeg društvenog značaja. Djelujući na područjima demokratske političke kulture, kulture i umjetnosti, ljudskih prava, međunarodne suradnje, obrazovanja, znanosti, istraživanja, održivog razvoja, socijalne djelatnosti i zaštite okoliša i prirode, Udruga je kroz godine provela niz projekata, održanih u okviru nekoliko glavnih programa: Utjecaj na javne medijske politike, Pravo novinara na pristup informacijama, Program nenasilnog odgoja i prevencije vršnjačkog nasilja „Lutka od soli“, Migracije u fokusu, Zero Waste – nulta stopa otpada te Grad građankama i građanima⁵, u okviru kojega je, među ostalim, održana i serija tribina „Grad u Gradskoj“. U godišnjem izvještaju Udruge za nezavisnu medijsku kulturu za 2023. piše: „Živosti u udruzi doprinijela je i suradnja sa Sašom Šimpragom na projektu Grad u Gradskoj.“ (H-Alter, 2021). U operativnim planovima Udruge (Operativni planovi, 2023. – 2025.) za razdoblje kada se „Grad u Gradskoj“ održavao, kao jedan od strateških ciljeva navodi se „doprinos razvoju demokracije i civilnog društva boljom informiranošću građana i izgradnjom kvalificirane javnosti“, što se upravo tom tribinom i ostvarilo. Istovremeno s osnivanjem Udruge javila se i ideja o pokretanju portala, pa iste godine s radom započinje i mrežni portal H-Alter kao nezavisan medij civilnog društva putem kojega Udruga ostvaruje svoje glavne ciljeve. H-Alter se, poštujući profesionalne novinarske standarde, bavi društvenom analizom, informirajući i potičući kritičko promišljanje o društveno-političkim temama, istovremeno pomažući razvoju i aktivnosti trećeg medijskog sektora u Hrvatskoj. Promičući angažirano, istraživačko novinarstvo, H-Alter u različitim novinarskim formama obrađuje teme iz brojnih područja, kao što su politika, ljudska prava, kultura, klimatske promjene, posebno fokusirajući se na teme od javnog interesa i potičući građansku participaciju. Njegova je kvaliteta prepoznata tijekom godina, pa je više puta bio nagrađivan kao informativni medij, ali i za pojedine tekstove i reportaže.

⁵ Taj se program od 2017. provodio pod nazivom Mjesna samouprava, s ciljem upoznavanja članova i javnosti s mogućnostima izravnog sudjelovanja u lokalnoj vlasti, a nakon suradnje sa Sašom Šimpragom 2022. mijenja svoj naziv, širi se te povezuje veći broj stručnih suradnika i tijela javne vlasti sa sjedištem u Zagrebu.

3.2. *Prvi ciklus: od Kvatrića do fenomena vremena u gradu*

U razgovorima uživo u kupoli Gradske knjižnice, koje je uredio i vodio Saša Šimpraga, u prvome je ciklusu sudjelovalo dvanaestoro stručnjaka. Svaka je tribina tematizirala pojedinu gradsku lokaciju ili određeni segment, pa se razgovaralo o Kvaternikovu trgu, o Trešnjevci, odnosno potencijalnoj pješačkoj zoni i Tratinskoj ulici, o trgu na spoju Donjega grada i Trnja kod buduće Gradske knjižnice u Paro-minu, o prostoru bivše tvornice „Janko Gredelj“ te o važnosti gradskih park-šuma i zelenila. Kraj ciklusa bio je posvećen fenomenološkom pogledu na vrijeme i Zagreb.

Ciklus je započeo 5. listopada 2023. tribinom „Kvaternikov trg i njegova zona“ (Fištrek, 2023), a sudjelovali su arhitekt i urbanist Zoran Hebar, pobjednik prvog i neprovedenog javnog natječaja za Kvaternikov trg sa sadašnjom tržnicom i parkom iz 1980. godine, te krajobrazni arhitekt Marijo Spajić, predsjednik Udruženja krajobraznih arhitekata Hrvatske. Okosnica tribine (Grad u Gradskoj, 2023a) bila je neuspjelo preuređenje Kvaternikova trga po projektu Miroslava Genga (1997), prije izvedbe izmijenjenog dodavanjem podzemne garaže (2007). Nedostaci se ogledaju u izostanku pješačkog karaktera trga, raznim elementima otežane prohodnosti (kiosci, pozornica, fontana), nedostatkom klupa i zelenila, da bi postao mjesto zaustavljanja. Izgradnjom garaže povećavaju se ograničenja za sadnju zelenila, zbog instalacija podzemnog prostora, a Spajić je naveo niz mogućih rješenja. Mogući koraci poboljšanja trga: uklanjanje suvišnih elemenata, ozelenjivanje ulaza u podzemnu garažu, sadnja drvoreda koji obujmljuju trg odgovarajućim vrstama, postavljanje pergola, uključivanje zgrade nekadašnjeg kupališta u funkciju koja odgovara trgu, pokusna privremena rješenja s ciljem privlačenja ljudi i oživljavanja trga. Istaknuta je i važnost dostupnosti pitke vode te održavanog javnog zahoda. Koliko su za uspješnost nekog trga važni prolaz, boravak i zadržavanje ljudi uočila je i publika predloživši povratak tržnice na trg. Zaključno, za uspješnost preuređenja tog trga treba sagledavati i okolno područje – Kvaternikov trg, tržnicu, blok Badel, okolicu robne kuće Nama, Heinzelovu ulicu, park Bartola Kašića – kao cjelinu.

Na tribini „Tratinska – paralelni centar grada“ (Grad u Gradskoj, 2023b) 7. studenoga 2023. gostovali su arhitekt i urbanist Borislav Doklešić, koji se u Urbanističkom zavodu grada Zagreba bavio planom urbane sanacije centra Trešnjevke (1977. – 1979.), te liječnik Janko Večerina, predsjednik udruge Sindikat biciklista, čiji je znanstveni interes utjecaj prometa na zdravlje ljudi. Razmatrala se Tratinska ulica, danas svojevrsna *longitudinalna garaža*, i mogućnosti njezine prilagodbe u pješačku zonu te alternativna rješenja za parkiranje vozila. Prijedlog izgradnje garaža na kat publika je dopunila idejom financijskog participiranja budućih korisnika garaža koji stanuju u susjedstvu. Sudionici tribine iznijeli su kako je zbog nekontrolirane (pre) izgradnje, Trešnjevka najgori dio grada po onečišćenju, izrazito niskog standarda zelenila, a buka i prometno zagađenje, prema istraživanjima, negativno utječu na ljudsko zdravlje i životni vijek. Tratinska i Nova cesta imaju potencijal za pretvorbu

u zdrave zone – povećanjem zelenila i prostora za pješake, a smanjivanjem automobilske prometa, što je Večerina ilustrirao prijedlogom reorganizacije prometa na Novoj cesti s drvoredom Sindikata biciklista. Razmatrajući stanje Tratinske ulice, zaključilo se da tako složeni projekti zahtijevaju detaljnu elaboraciju u instituciji poput nekadašnjeg Zavoda za izgradnju. Gradu nedostaje instanca nadležna za kapitalne javne projekte, kao i privatnu građevinsku inicijativu, ali u funkciji javnog interesa. Na tribini potvrdio se još kod prethodne tribine uočen pozitivan trend odaziva publike i potreba javnih razgovora o aktualnim urbanističkim pitanjima, a mjesto knjižnice kao „trenutno najzanimljiviji javni prostor za komunalne i urbane rasprave o budućnosti (dijelova) Zagreba“ (Marković, 2023).

Tribina „Plavi trg“ (Grad u Gradskoj, 2023c) održala se 7. prosinca 2023., na dan osnutka Gradske knjižnice, koji se obilježava kao Dan Knjižnica grada Zagreba. Tematska povezanost tribine s Gradskom knjižnicom je u lokaciji tog priželjkivanog trga, još od sedamdesetih godina 20. stoljeća, u blizini zgrade Gradske knjižnice u Paromlinu. To je područje južno od Glavnog kolodvora prema Vukovarskoj ulici, između Paromlina, Koncertne dvorane Vatroslav Lisinski i Gradskog poglavarstva, danas Trg Stjepana Radića, a na njemu je većinom – parkiralište.

Na tribini je virtualno sudjelovao Igor Ekštajn, doktor znanosti arhitekture, krajobrazne arhitekture i urbanizma (Sveučilište Harvard, SAD), koji se razgovoru pridružio iz Bostona, gdje predaje povijest krajobraza. U knjižnici je bio prisutan arhitekt David Kabalin, magistar znanosti zaštite spomenika i lokaliteta (Međunarodni centar za konzervaciju Raymond Lemaire, Belgija). Uvod u temu sadržavao je sažeti historijat ideja i projekata trga na tom području, neizvedenih natječaj a i planova od 1930-ih do 1990-ih, sve do „kontroverznog Spomenika domovini“, kako je naveo uvodničar Igor Ekštajn. Srž razgovora o prostoru budućeg trga svodi se na više od stoljeća ključni zagrebački urbanistički problem pruge koja dijeli grad i koči njegov razvoj i integraciju. Zbog pruge postoje samo tri prolaza sa sjevera na jug grada, a to pitanje povezano je i s izgradnjom Plavog trga, koji ima predispozicije biti uspješan, a važan je gradski prostor osobito zbog tamo smještenih institucija i velikog broja ljudi koji njima gravitiraju. Izazov predstavlja promet u mirovanju, ponovno osmišljavanje kolnog prometa, olakšavanje pješačkog, redefiniranje Glavnog kolodvora, perona i pruge. I ponovno se apostrofira kako takav veliki infrastrukturni zahvat zahtijeva pomno analiziranje, promišljen projektni zadatak, prethodno ispitivanje struke i javnog mnijenja, a zatim organizaciju javnog natječaja, odnosno, postojanje gradske institucije koja se stručno i interdisciplinarno bavi velikim infrastrukturnim projektima.

Glavna nit razgovora tribine „Nove park-šume“ (Grad u Gradskoj, 2024a), održane 23. siječnja 2024., bila je zelena, pa i plava infrastruktura Zagreba, uz usporedbu stanja u drugim europskim metropolama: Barceloni, Parizu, Beču i Berlinu. Gošće su bile dvije arhitektice, permakulturna edukatorica i regenerativna dizajnerica Cvi-

jeta Bišćević te Stanislava Odrlija, krajobrazna arhitektica osobito zainteresirana za stvaranje javnih prostora s bioraznolikosti. Glavni lokaliteti čije se sadašnje stanje i potencijal za preuređenje analizirao su najveća zagrebačka autohtona stara nizin-ska šuma Resnički gaj, zapadni dio Remetske ceste, predviđen za širenje groblja, stari dio Mirogoja u odnosu na Krematorij i Markovo polje. Nadalje je bilo riječi o park-šumi Grmošćica, kao potencijalnom zapadnom pandanu Maksimirskog perivoja, te o mogućem proširenju parka Maksimir na zapad. Govorilo se i o koridorima uz gradske potoke, koridoru uz Mandlovu ulicu, te o tri potencijalna velika gradska parka: Parku pravednika na Trešnjevci, Parku dragovoljaca u Španskom i parku sa zapadne strane Mamutice.

Zajednički nazivnik tih razgovora prilagodba je gradova klimatskim promjenama i ključne uloge zelene infrastrukture te povećanje bioraznolikosti, osobito funkcionalne. Prijedlozi za ostvarenja tih ciljeva su niz zelenih otoka između dva za zagrebački ekosustav važna područja, Medvednice i Save, ozelenjivanje velikih površina poput groblja, ali i središta grada s velikim povijesnim trgovima. Nadalje mreže mikroklimatskih parkova, ozelenjivanje tramvajskih stanica ili *pop-up* rješenja prije velikih intervencija, uz redefiniranje njege gradskog zelenila. Naglasak te, kao i nekih drugih tribina ovog ciklusa jest interdisciplinarni pristup, istraživanja, participativne prakse, a zatim natječaj za pojedine projekte poput spomenutih.

Gosti pete tribine „Gredelj – zona otpora“ (Grad u Gradskoj, 2024b), održane 15. veljače 2024., bili su arhitekt i urbanist Ratko Miličević te arhitekt Ardijan Karlo Gashi. U razgovoru se iz raznih gledišta razmatrao prostor bivše tvornice Janko Gredelj, nekada strateške industrije, a danas strateške lokacije, najvrjedniji pojedinačni resurs grada Zagreba u njegovu samom središtu. Prostorno je velikih gabarita, oko 25 ha zemljišta, koje graniči sa Strojarskom ulicom na istoku, Vukovarskom na jugu, Trnjanskom cestom na zapadu te peronima Glavnog kolodvora na sjeveru. Prostor je ograđen i tako isključen iz tkiva Grada. Reurbanizacija Gredelja zahtjevan je i skup infrastrukturni projekt, te je ponovno istaknut vapaj za osnutkom gradske institucije koja bi se bavila interdisciplinarnim istraživanjima i planiranjem složenih strateških projekata.

Prostor Gredelja je od 19. stoljeća zatvoren, pa je na tribini istaknuto kako je najprije potrebno informirati i senzibilizirati građane, potom ispitati javno mnijenje te uključiti građane u odlučivanje o njegovoj budućnosti. Pristup reurbanizaciji tog područja uključuje pitanje uloge gradske i regionalne željeznice, veze autobusnog i željezničkog kolodvora i pruge uopće. Pruga prolazi tim područjem i otežava komunikaciju sjever – jug u gradu. Osim Gredeljevih zaštićenih radioničkih hala, kod Strojarske ulice nalazi se vrijedan očuvanja, a sada nezaštićeni vodotoranj iz 1930-ih godina, prepoznatljiv znak koji bi mogao biti simbol nekadašnjeg Gredelja. Uslijedilo je mnogo komentara iz publike, autorice studije o Gredelju za Hrvatske željeznice arhitektice Dinke Pavelić, nekadašnjeg zaposlenika Gredelja Špire Dmi-

trovića i ravnateljice Muzeja željeznice Helene Bunjevac o devastaciji Gredelja i Muzeja. Antonija Komazlić govorila je o istraživanju Gredelja 2015. i blogu Gredelj – stanje između (2017). Zaključno, istaknuto je da je transformacija Gredelja iznimno složen proces, a poželjno je da tamošnji budući sadržaji budu mješovite namjene, stambene i javne, s raznim sadržajima, osobito kulturnim, za građanstvo.

Posljednja tribina „Vrijeme i grad“ (Grad u Gradskoj, 2024c), održana 12. ožujka 2024., tematski je drugačije postavljena. O pojmu vremena u gradu razgovarali su povjesničarka umjetnosti Rosana Ratkovčić te najstariji aktivni zagrebački urar Zlatko Lebarović, koji je podsjetio na to kako je prvi javni sat na Trgu bana Jelačića postavljen 1920. godine, a danas takvih diljem grada ima gotovo osamdeset. Urarstvo Lebarović održava ih od 1953. godine. Najstariji gradski urar publici je demistificirao satni mehanizam gradskog romboidnog sata te podijelio niz anegdota i neočekivanih situacija iz više od pola stoljeća rada: od mravinjaka, osa, pa i miševa u satovima, sve do u njih ubačenih pisama, podsjetivši kako su satovi gradski orijentiri. S druge strane Rosana Ratkovčić skrenula je pozornost prisutnih na mjerenje i značaj kontinuiteta vremena u gradskom prostoru – od prvih satova na Markovoj crkvi te katedrali, preko Gričkog topa, do najsuvremenijih tramvajskih displeja i drugih oblika „bilježenja vremena“, poput oznaka godina izgradnje gradskih kuća ili godine osnivanja obrta i/ili trgovine.

3.3. Drugi ciklus: od Cvjetnoga trga do tekstualnosti Zagreba

Kao uvod u drugi ciklus tribina objavljen je intervju Od bludilišnog pravilnika do obiteljskih albuma Saše Šimprage s Ivanom Fištrek, voditeljicom zavičajne zbirke Zagrabiensia Gradske knjižnice. Zagrabiensia je prva zavičajna zbirka u Hrvatskoj, osnovana 1954. godine (Tošić-Grlač i Hebrang Grgić, 2011), iako je već od osnutka Gradske knjižnice 1907. formirana istoimena zbirka starih i rijetkih knjiga posvećena zagrebačkim prvotiskanim izdanjima. Predstavljanje te zbirke javnosti, što je jedna od zadaća zavičajnih zbirki, u intervjuu kao i malim tematskim izložbama uz pojedinu tribinu, novina je drugog ciklusa programa. Izložbe su bile postavljene na dva mjesta: u zidnoj vitrini ispred zbirke Zagrabiensia na drugom katu Gradske knjižnice na Starčevićevu trgu 6 te u stolnoj vitrini na ulazu u Galeriju Kupola na trećemu katu, gdje se ciklus tribina održavao. Građa zavičajne zbirke Zagrabiensia svake se godine izlaže na studijskoj izložbi povodom aktualne obljetnice i Dana grada Zagreba, kao i nizom tematskih izložbi kroz godinu (Petek, 2017), a to je bila još jedna prilika za predstavljanje bogatstva i raznovrsnosti građe te vrijedne zbirke široj javnosti, s obzirom na to da je riječ o zaštićenoj građi koja nije dostupna za posudbu izvan knjižnice. Izložena građa tematski je bila povezana sa svakom tribinom te se sastojala od monografskih i serijskih publikacija, koje se mogu promatrati i kao preporučena literatura, grafičke građe – plakata i starih razglednica, kao i citata iz građe koja je upućivala na temu. Na taj način građa zbirke posredno

je postala svojevrsan sudionik u raspravama o budućnosti Zagreba, a baština relevantan čimbenik u planiranju modernoga grada.

Prva tribina u drugom ciklusu održana je 1. listopada 2024. pod nazivom „Cvjetni trg“ (Grad u Gradskoj, 2024d), a gosti su bili Silva Kalčić, povjesničarka umjetnosti i profesorica na Filozofskom fakultetu u Splitu, te Darko Šimičić, kustos, kolekcionar, suosnivač i voditelj Instituta Tomislav Gotovac u Zagrebu. Tema razgovora bila je društvena i kulturna uloga Cvjetnog trga, njegove promjene kroz povijest, trenutačno stanje, ali i mogućnosti za novo promišljanje važnosti i funkcionalnosti tog prostora u kontekstu njegova nužnog redizajna. Sudionici su iznijeli svoja osobna, ali i kolektivna sjećanja na Cvjetni trg, osobito iz razdoblja sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća, kada je on bio prostor susreta, druženja, kulture i umjetnosti – živo središte i simbol javnog života. Bio je to prostor održavanja brojnih umjetničkih akcija i performansa, primjerice Vlaste Delimar ili Tomislava Gotovca. Gosti su se kritički osvrnuli na obnovu iz 1995. godine, kada su za cvjećare postavljeni mramorni stolovi, koji su se vrlo brzo pokazali nepraktičnima te su zamijenjeni sa šest kioska na južnoj strani trga, gdje se i danas nalaze. Time je Cvjetni trg izgubio svoju logičnu prohodnost i ljudsku mjeru te vrlo brzo postao mjestom komercijalizacije sadržaja. U razgovoru je spomenuta i važnost javne česme, u kontekstu dostupnosti vode kao temeljnog prava čovjeka, koja danas, međutim, svoju primarnu svrhu ne ispunjava. Za razliku od užurbanosti i prolaznosti ulica, trgovci su mjesta gdje se ljudi zaustavljaju, stoga je kao zaključak iznesena teza da je Cvjetnom trgu nužno vratiti njegovu društvenu funkciju – kao mjesta druženja i dijaloga.

Također, naglašena je i važnost obnove kulturnih sadržaja na trgu, kao i reduciranje komercijalizacije, a novi urbani redizajn prostora treba, uzimajući u obzir dugu cvjećarsku tradiciju, trg učiniti ponovno glavnim zagrebačkim mjestom susreta, stavlajući u fokus osjećaj za javno dobro.

Druga tribina, pod nazivom „(Reci)Klaonica“ (Grad u Gradskoj, 2024e), otvorila je pitanje funkcionalnosti i buduće namjene prostora bivše Gradske klaonice i stočne tržnice u Heinzelovoj 66, čiji znatan dio od 2004. ima status zaštićenog kulturnog dobra. Održana 12. studenog 2024., tribina je ugostila arhitekta i teoretičara arhitekture Maroja Mrduljaša i sociologinju Janu Vukić, autoricu sociološke studije o bivšoj Gradskoj klaonici, nastale u okviru aktivnosti Gradskog ureda za stratezijsko planiranje 2021. godine.

Gradska klaonica ugašena je 2000. godine, a taj je prostor danas jedan od najznačajnijih, ali i najzanemarenijih industrijskih kompleksa u Zagrebu. Govoreći o prednostima tog prostorno iznimnog kompleksa u odnosu na neke druge i slične objekte i lokacije u Zagrebu, istaknuta je njegova arhitektonska vrijednost, kao i potencijal koji nudi za daljnje promišljanje i razvoj u prostornom i programskom smislu, i to onaj koji nadilazi okvir lokalnog kulturnog centra. Unatoč dugogodišnjoj

zapuštenosti, Klaonica danas ipak živi kroz niz samoorganiziranih i neformalnih aktivnosti, prije svega zahvaljujući djelovanju nezavisne kulturne scene (Reciklaonica). Kao jedan od ključnih problema, međutim, istaknuto je izrazito loše stanje prostora, posebice nakon zagrebačkog potresa 2020. godine. Raspravljalo se i o bojazni od nove gradnje na tom području, kao i pitanju mogućnosti intervencija unutar zaštićenog kompleksa, pri čemu je istaknuta nužnost izrade kvalitetnog konzervatorskog elaborata koji bi definirao dopuštene zahvate. Osobito je naglašena vrijednost zelenih površina, s idejom njihova otvaranja kao javnog parka koji bi mogao postati početna točka postupne preobrazbe čitavog kompleksa uopće. Govoreći o budućnosti te važne gradske lokacije, zaključeno je kako je ključno očuvanje cjelovitosti prostora, participativno planiranje, postupna obnova, primjena taktičkog urbanizma, kao i uvažavanje postojećih praksi i zajednica. Svojim potencijalom Klaonica ima mogućnost nadići kvartovski okvir te utjecati na šire kulturne i društvene procese na razini cijeloga grada.

Treća tribina, naslovljena „Zagrebački prolazi i pasaži“ (Grad u Gradskoj, 2024f), održana 11. prosinca 2024., u fokus je stavila važnost postojanja funkcionalnih gradskih prolaza i pasaža, staza i puteljaka – ponekad na prvu skrivenih, ali dragocjenih urbanih veza koje kretanje gradom čine bržim, ugodnijim i kvalitetnijim. O tome je li Zagreb grad prolaza razgovarali su Vanja Radovanović, autor bloga *Nepoznati Zagreb* i osnivač i suvoditelj projekta „Mapiranje Trešnjevke“, te Vladimir Tarnovski, arhitekt i autor knjige *Tragom starih zagrebačkih mlinova*, šetač čija obimna fotografska zbirka sadržava detalje Zagreba posljednjih pedesetak godina. Gosti su kroz primjere iz prakse i osobna istraživanja govorili o postojećim (primjerice Ljubinkovac stube ili prolaz kroz dvorište Ilice koji vodi do parka u Dalmatinskoj), nestalim (primjerice Stube Marije Braut) i potencijalnim gradskim prolazima (primjerice veza Kaptolskog trga s Ribnjakom). Spomenuti su svima dobro poznati primjeri, poput Šetališta Jurja Gagarina kao kvalitetne pješačko-biciklističke veze, ali i mnogi manje formalni prolazi kroz dvorišta Donjega grada ili u podsljemenskoj zoni. Iako iznimno praktični i korisni, brojni su gradski prolazi nažalost zanemareni i zapušteni, ali i nedovoljno prepoznati u urbanističkom planiranju. Osim toga, spomenute su i druge prepreke kao što su imovinsko-pravni odnosi te općenito neusklađenost planova i njihove realizacije. U razgovoru je zaključeno kako Zagreb ima velik, ali nedovoljno iskorišten potencijal za razvoj mreže prolaza koji bi pozitivno utjecali na svakodnevni život građana te obogatili kvalitetu kretanja u javnome prostoru. Kao važan čimbenik nametnula se potreba da gradska vlast sustavno prepozna, uredi i umreži takve urbane komunikacijske pravce.

Na četvrtoj tribini, posvećenoj zelenoj urbanoj obnovi Zagreba, koja je održana 30. siječnja 2025. pod nazivom „Zelena urbana obnova“ (Grad u Gradskoj, 2025a), razgovaralo se o aktualnim strategijama, izazovima i mogućnostima ozelenjivanja grada u kontekstu klimatskih promjena i kvalitete života. Gosti tribine bili su Cvijeta Bišćević, arhitektica, permakulturna edukatorica i regenerativna dizajnerica,

te Neven Tandarić, stručnjak za planiranje zelene infrastrukture i voditelj izrade strategije zelene urbane obnove Zagreba. Glavna tema i povod razgovoru bili su strateški dokumenti koje je Grad Zagreb usvojio posljednjih godina – *Strategija zelene urbane obnove Grada Zagreba* (2023.) i *Program ublažavanja klimatskih promjena, prilagodbe klimatskim promjenama i zaštite ozonskog sloja Grada Zagreba* (2025.). Razgovaralo se o njihovoj značaju i provedbi u praksi, od planiranja mreže zelene infrastrukture i kružnog gospodarenja prostorom i zgradama do konkretnih primjera ozelenjivanja javnih prostora, ulica i trgova. Poseban je naglasak stavljen na povećanje bioraznolikosti u gradu kroz realno primjenjive mjere: sadnju raznolikih i autohtonih biljnih vrsta, ulogu grmlja i nižeg raslinja, drugačije prakse održavanja zelenih površina te renaturalizaciju gradskih potoka. Razgovaralo se i o povezanosti *Strategije* s izmjenama GUP-a, kao i važnosti malih, kvartovskih intervencija koje mogu napraviti značajan učinak na mikroklimu i zdravlje stanovnika, ali i o nužnosti senzibiliziranja javnosti te približavanja te teme građanima u javnom prostoru. Tribina je otvorila pitanje o tome kakav grad želimo imati u budućnosti i kako zelena urbana obnova može pridonijeti stvaranju zdravijeg, otpornijeg i održivijeg Zagreba.

Slika 1. Dio izložbe građe iz Zagrabiensie u okviru tribine *Zelena urbana obnova*

„Grad i tekst“ (Grad u Gradskoj, 2025b), peta i posljednja tribina u ciklusu, ugostila je 27. veljače 2025. Sanju Baković, pjesnikinju, novinarku i organizatoricu brojnih književnih događanja, te Vladu Marteka, pjesnika i umjetnika, čije je temeljno obilježje rada upravo povezivanje jezika, odnosno teksta, i likovnih umjetnosti. Iz pozicije svoje poetske odnosno umjetničke prakse, gosti su promišljali i razgovarali

o tekstualnosti javnog prostora Zagreba. Grafiti, natpisi na fasadama, oglasni stupovi, reklame, ploče s imenima ulica itd. – brojne se informacije u gradu artikuliraju upravo tekstom, odnosno riječima koje čine njegovu svakodnevicu i postaju dio prostora. Grad je pun riječi koje čitamo u doslovnom ili prenesenom smislu dok se njime krećemo. U okviru teme gosti su se osvrnuli i na vlastite umjetničke radove ili akcije, primjerice Sanja Baković na svoj sporadični serijal na društvenim mrežama pod nazivom Momenti Zagreba, a Vlado Martek na svoje agitacije po europskim ulicama, umjetničke akcije kao moćna sredstva da se na nešto ukaže, u njegovu slučaju ponajprije na pjesnike. Sudionici su se dotakli i teme nestalnosti teksta u gradu i njegovim promjenama kroz povijest te granice između tekstova koji su poticajni, provokativni, a ponekad i problematični. Također, govorilo se i o odnosu književnog teksta i grada, a posebice poezije u formi pisanoga teksta u Zagrebu.

3.4. Ilustratorska interpretacija gradskih tema

U obje sezone tekstove o svakoj tribini pratila je po jedna ilustracija ilustratorica mlađe generacije: Dore Ivković (Cicko), Petre Divković, Ane Kovačić, Agate Lučić, Hane Tintor i Vendi Vernić. Cilj je te suradnje bio podržati ilustraciju kao (gotovo izumrlu) novinsku formu, doprinijeti većoj vidljivosti tema, ali i potaknuti angažman ilustratorica na temama grada. Dajući novo, drugačije značenje tekstu na koji se referira, ilustracija kao vizualni medij pomaže njegovu razumijevanju, a isticanjem detalja, koji nužno nisu eksplicitni u samome tekstu, usmjeravaju čitateljevu interpretaciju. Iako pripadaju istoj generaciji, tih šest ilustratorica razvilo je različite vizualne jezike. Stoga je, unatoč činjenici da su sve one vizualno interpretirale gradske teme, s naglaskom na odnos čovjeka i njegove okoline u svrhu poboljšanja kvalitete života društva u cjelini, kao rezultat dobivena zanimljiva heterogenost u vizualnom prikazu tema koje su tribine problematizirale.

Tako ilustracija Ane Kovačić, koja se referira na prvu tribinu o Kvaternikovu trgu, ističući ljudsku figuru, ruku, biljke i klupu, anticipira taj prostor kao mjesto pripadanja, zadržavanja, bivanja, trajanja, a ne samo zonu prolaska i prometno čvorište. Dominantni motivi ruke, izdvojeni ili kao dio ljudske figure, sugeriraju važnost stvaranja prostora koji ima ljudsku mjeru te naglašavaju značaj zajedništva i društvene namjene trga. Ilustracija tako pokazuje što bi prostor Kvaternikova trga mogao biti, u suprotnosti s onime što je on danas. Dora Ivković, umjetničkog pseudonima Cicko, svoju umjetnost opisuje kao zabavnu, a odlikuju je motivi iz svijeta popularne kulture te likovi koji nalikuju onima iz animiranih filmova. U ilustraciji za tribinu „Tratinska – paralelni centar grada“ na duhoviti način postavlja likove životinja kao glavne aktere u ozelenjivanju prostora i reduciranju automobilskeg prometa. Životinje tako simbolično postaju oni koji donose odluke o važnim gradskim pitanjima, transformirajući tu ulicu u mjesto prilagođeno građanima. Dugo priželjkivani Plavi trg u ilustratorskoj viziji Agate Lučić prikazuje se kao nedovr-

šeni prostor, povezan s idejom intelektualnog i društvenog potencijala. Praznina trga sugerira neizvjesnost budućnosti tog prostora, omeđenog značajnim gradskim institucijama, ali s jasnom metaforom – mjesta po mjeri čovjeka koje simbolizira znanje i kulturnu vrijednost.

U drugoj sezoni Hana Tintor kompleks Klaonice u Heinzelovoj ulici vidi kao inkubator kulturnih ideja i produkcije različitih grana umjetnosti – vizualnih, glazbenih itd. Prostor anticipira i priželjkuje kao mjesto koje generira znanje i kulturni razvoj. Individualnost likova naglašena je njihovim fizičkim izgledom, ali i profesionalnim, intelektualnim interesima, koje sugeriraju predmeti što ih nose. Ilustratorica tako ističe dragocjenost jedinstvenosti pojedinca nasuprot komforu konformizma i tendencijama uniformiranja identiteta, ali u okružju koje je inkluzivno i poticajno, i koje upravo tu različitost njeguje i čuva.

Vendi Vernić, uz tribinu „Zagrebački prolazi i pasaži“, ilustracijom iz ptičje perspektive, koloritom suprotstavlja prostor gradskih blokova i ulica s jedne strane te prolaza i pasaža s druge, kao mjesta o kojima se vodi sustavna briga i koja, osim primarne funkcionalnosti i tranzitne praktičnosti, služe kao dragocjene oaze, prostori boravka i susreta. Ilustratorica čiji opus odlikuje narativnost i bogatstvo detalja, ovdje izraženim koloritom, zelenilom i prikazom ljudskih figura u različitim interakcijama stvara dojam urbanog dvorišta, mikroambijenta koji se otkriva tek skretanjem s uobičajenih ruta.

Na kraju, Petra Divković, ilustrirajući temu tekstualnosti javnog prostora Zagreba, donosi vizualnu zbirku urbanih fragmenta, prikazujući prepoznatljive zagrebačke urbane komunikacijske punktove ili simbole. Od digitalnih ekrana na tramvajskim stajalištima, preko kućnih brojeva i oglasa, do kulturnih natpisa „Hendrix“ ili „tramvajljudi“ – svi su elementi prikazani segmentirano, nepovezano, kao da lebde u praznom, ali zajedničkom prostoru. Grad se tako očituje kao prostor koji sa svojim građanima neprestano komunicira mnoštvom paralelnih i heterogenih poruka, naglašavajući upravo polifoniju svojega tekstualnog identiteta.

Kao zajedničko obilježje većine ilustracija nastalih povodom održanih tribina, nameće se naglašeni društveni aspekt u propitivanju gradskih tema, odnosno činjenica da grad ne postoji bez svojih stanovnika i da se upravo njima treba i prilagoditi, stvaranjem funkcionalnog i održivog urbanog prostora, koji će zadovoljiti potrebe različitih skupina stanovnika. Upravo u tome leži značaj ove tribine, koja građane aktivno uključuje u dijalog o javnim urbanističkim pitanjima, nudeći im prostor za informiranje, ali i omogućujući im da sami participiraju u akcijama koje mogu doprinijeti većoj kvaliteti života u gradu.

3.5. Vidljivost i virtualna dostupnost sadržaja

Sve tribine najavljivane su plakatima⁶ u Gradskoj knjižnici, zatim na mrežnom mjestu Knjižnica grada Zagreba i portalu H-Alter i društvenim mrežama. Rad tribine popratili su i neki drugi mediji i portali, kao što su Culturenet, Kulturpunkt, Radio Sljeme i Večernji list.⁷

Tekstovi nastali u okviru ovog projekta objavljeni na portalu H-Alter doprinijeli su vidljivosti tema za vrijeme održavanja projekta, a nakon njegova završetka ostali su dostupni kao trajni podsjetnik na dijapazon aktualnih gradskih tema te materijal za informiranje i edukaciju građana. Autorski tekstovi, publicistički i literarni, donijeli su raznoliku perspektivu u promišljanju o temama od javnog interesa.

Snimke tribina „Grad u Gradskoj“ svojevrsan su dokument vremena u kojem su nastale, a trajno su dostupne na YouTube kanalu Knjižnica grada Zagreba, za naknadno informiranje građana, odnosno u edukativne svrhe. Ukupan broj pregleda svih tribina je 3184, pri čemu najviše pregleda ima tribina „Gredelj – zona otpora“ (462)⁸.

Osobita vrijednost snimki očituje se u činjenici da su dvojica sudionika, arhitekti i urbanisti Zoran Hebar (1949. – 2024.) i Ratko Miličević (1947. – 2026.), na ovim tribinama održali jedna od svojih posljednjih javnih izlaganja.

4. Zaključak

Projekt „Grad u Gradskoj“ postigao je značajne rezultate u poticanju javnog dijaloga, informiranju građana o urbanističkom razvoju Zagreba i povećanju kvalitete života u gradu te stvaranju novih kulturnih vrijednosti kroz suradnju civilnog sektora i javne ustanove. Tribine su okupile brojnu publiku, uključujući stanare četvrti o kojima se govorilo, razne stručnjake i predstavnike lokalne uprave. Građani su se kroz izravnu interakciju, pitanja i komentare uključivali u rasprave te tako doprinijeli demokratičnosti programa, istovremeno jačajući vlastite kompetencije za sudjelovanje u javnom životu.

Osobito važno postignuće projekta jest produkcija tekstualnih i likovnih sadržaja. Projekt nije ostao samo na usmenim raspravama, u kojima su se obradile goruće gradske teme i ponudili konkretni prijedlozi, već je generirao bogate popratne ma-

⁶ Dizajn plakata i ostalih materijala za prvi ciklus napravila je Petra Milički, a za drugi Niko Mihaljević.

⁷ Na portalu H-Alter nalaze se svi tekstovi objavljeni na drugim medijima i portalima. Popis tekstova je na stranici projekta na mrežnom mjestu Knjižnica grada Zagreba (KGZ. Projekti, s. a.) uz opis pojedine tribine.

⁸ Broj pregleda zabilježen je 16. ožujka 2026.

terijale: publicističke i literarne tekstove, izložbe i ilustracije, o kojima je u ovom tekstu ponuđen detaljniji osvrt. Nadalje, uključivanjem izložbi građe iz zavičajne zbirke Zagrabiensia u program, građanstvu je dodatno omogućena interpretacija prošlosti kao okvira za razumijevanje današnjih motiva i akcija u javnom prostoru.

U tom segmentu očituje se iznimna vrijednost međusektorske suradnje, bez koje plasiranje ovakvog bogatstva sadržaja i povećanje vidljivosti ne bi bilo lako doseživo. Iako kvantitativnu analizu nije moguće provesti, osim brojem posjetitelja i pregleda snimki, nesumnjiva je vrijednost doprinosa trajno dostupnih autorskih tekstova, ilustracija i snimki tribina u recepciji programa. Od planiranja do izvedbe, povećanjem produkcije sadržaja te njegovim većinskim plasiranjem u virtualnom prostoru kao trajno dostupnog, vidljivo je kako su sinergijski oba partnera projekta nastojala dosegnuti što širu publiku. A imajući na umu važnost aktivne participacije i edukacije građana, stvaranje virtualne i trajno dostupne baze sadržaja značajan je doprinos programa.

Istaknuto postignuće projekta jest otvaranje prostora Gradske knjižnice za informirani javni dijalog, pogotovo jer se programom „Grad u Gradskoj“ popunila praznina u institucionalnoj komunikaciji o planiranju i razvoju grada. Kroz dva ciklusa tribina, građanima je omogućeno da u neutralnom i sigurnom prostoru otvorenom svima, uključujući i nečlanove knjižnice, besplatno sudjeluju u često interdisciplinarnim razgovorima o važnim gradskim lokacijama i temama s nizom stručnjaka iz područja urbanizma, arhitekture, medicine, ekologije i kulture. Iako se primarno u ovom tekstu ne bavimo knjižnicom kao trećim prostorom, iz iskustava ovog programa – razvojem demokratičnosti, okupljanjem ljudi različitih profila i stručnjaka raznih disciplina, pokazavši kako je središnje događanje programa smješteno u fizički prostor knjižnice i mjesto susreta, proizlazi kako se njime doprinijelo dodatnoj afirmaciji Gradske knjižnice kao trećeg prostora.

Kao što se to ostvaruje i brojnim drugim programskim aktivnostima Gradske knjižnice, središnje knjižnice u mreži Knjižnica grada Zagreba, i ovim je programom knjižnica potvrđena kao dinamično žarište kulturnog razvoja, koje proaktivno odgovara na potrebe zajednice za poznavanjem vlastitih korijena i promišljanja o urbanom razvitku grada.

LITERATURA:

- Bežovan, G. (2004). *Civilno društvo*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Bežovan, M. i J. Matančević (2017). *Civilno društvo i pozitivne promjene*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bonča, P. (2024). *Književni petak: kronika zagrebačke kulturne tribine*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

- Fištrek, I. (2023). Grad u Gradskoj: ciklus tribina o gradu Zagrebu započinje s Kvatrićem. *Bez uveza*, 4, 3. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: <https://sites.google.com/view/bez-uveza/arhiva-brojeva/god-3-br-42023/grad-u-gradskoj>
- IFLA (2011). *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*. Koontz, C. i Gubbin, B. (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Ille, J. (2015). Dom, posao, nešto treće: knjižnica kao „treći prostor“. U: 9. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. D. M. Gabriel i J. Lešćić (ur.). *Narodne knjižnice kao treći prostor: zbornik radova*. (str. 77–84). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
- Jasić, M. (2014). Saša Šimpraga. Po ženama je nazvano samo jedan posto zagrebačkih ulica. *Portal Novosti*. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: <https://www.portalnovosti.com/sasa-simpraga-po-zenama-je-nazvano-samo-jedan-posto-zagrebac-kih-ulica/>
- Knjižnice grada Zagreba (2016). *Programska osnova za novu Gradsku knjižnicu u Zagrebu*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: [https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pr=iiif.v.a&id=18970&tify={%22pages%22:\[9\],%22view%22:%22info%22}](https://digitalnezbirke.kgz.hr/?pr=iiif.v.a&id=18970&tify={%22pages%22:[9],%22view%22:%22info%22})
- Knjižnice grada Zagreba (2021). *Strateški plan Knjižnica grada Zagreba 2021. – 2025*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: https://issuu.com/knjinicegradzagreba/docs/strategija_web
https://issuu.com/knjinicegradzagreba/docs/strategija_web
- Kranich, N. C. (2001). Libraries, the Internet, and democracy. U: Kranich, N. C. (ur.) *Libraries and democracy: the cornerstone of liberty*. (str. 83–95). Chicago: American Library Association.
- Lokalna zajednica. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/lokalna-zajednica>
- Marković, I. (2023). Peripatetička skica o urbanom neplaniranju. H-Alter. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: <https://h-alter.org/izdvojeno/peripatetička-skica-o-urbanom-neplaniranju/>
- Petek, D. (2017). Zagrabiensia: Zavičajna zbirka Gradske knjižnice u Zagrebu. *Knjižničarstvo* 1/2: 67–82. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/347811>
- Petek, D. (2013). Zagrebačka efemera: neki vidovi rubnih dokumenata urbane kulture. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 3: 167–184. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/170414>
- Reese-Schäfer, W. (2004). Civilno društvo i demokracija. *Politička misao* 41, 3: 65–79.
- Tošić-Grlač, S. i I. Hebrang Grgić (2011). Zavičajne zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama. U: 7. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. *Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama: zbornik radova*. (str. 51–64). [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/object/ffzg:8524/FILE0>

- Vegh, Ž. (2021). Povijest Gradske knjižnice u Zagrebu. U: Meić, I. (ur.) *Gradska knjižnica u Zagrebu: ususret novom vremenu*. (str. 8–91). Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Vidović, D. (ur.) (2018). *Uradimo zajedno: prakse i tendencije sudioničkoga upravljanja u kulturi u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Zaklada „Kultura nova“.
- Zakon o knjižnicama (2019). Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. *Narodne novine* 17, 356. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html
- Zakon o udrugama (2014). *Narodne novine*, br. 74/14., 70/17., 98/19., 151/22. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_06_74_1390.html, „Narodne novine“ br. 74/14., 70/17., 98/19., 151/22.

Mrežni izvori

- Eppur si muove (2014. – 2026.). *Knjižnice grada Zagreba*. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/novosti/eppur-si-muove/24015>
- Grad u Gradskoj (2023a). *Kvaternikov trg i njegova zona*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–17] Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=0QvoWMvIqIU&list=PLncORpjO3NswE7CWvaRY06ZUeNaRZ3mR-Z&index=11>
- Grad u Gradskoj (2023b). *Tratinska – paralelni centar grada*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–17] Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=f6cigkqRXIE&list=PLncORpjO3NswE7CWvaRY06ZUeNaRZ3mRZ&index=10>
- Grad u Gradskoj (2023c). *Plavi trg*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–17] Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=S-6hiWkuemY&list=PLncORpjO3NswE7CWvaRY06ZUeNaRZ3mRZ&index=9>
- Grad u Gradskoj (2024a). *Nove park-šume*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–17] Dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=B8r1-H_PXGw&list=PLncORpjO3NswE7CWvaRY06ZUeNaRZ3mRZ&index=8
- Grad u Gradskoj (2024b). *Gredelj – zona otpora*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–17] Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=-l-HXzvukNQ&list=PLncORpjO3NswE7CWvaRY06ZUeNaRZ3mRZ&index=7>
- Grad u Gradskoj (2024c). *Vrijeme i grad*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–17] Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=DE38ft-qbEw&list=PLncORpjO3NswE7CWvaRY06ZUeNaRZ3mRZ&index=6>
- Grad u Gradskoj (2024d). *Cvjetni trg*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–17] Dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=N0_GIfsuwdY&list=PLncORpjO3NswE7CWvaRY06ZUeNaRZ3mRZ&index=5

- Grad u Gradskoj (2024e). *(Reci)Klaonica*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–17] Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=ZzJvBppJfNE&list=PLncORpjO3NswE7CWvaRY06ZUeNaRZ3mRZ&index=4>
- Grad u Gradskoj (2024f). *Zagrebački prolazi i pasaži*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–17] Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=QF31y7pRvLM&list=PLncORpjO3NswE7CWvaRY06ZUeNaRZ3mRZ&index=3>
- Grad u Gradskoj (2025a). *Zelena urbana obnova*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–17] Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=OdpXgqhnyRI&list=PLncORpjO3NswE7CWvaRY06ZUeNaRZ3mRZ&index=2>
- Grad u Gradskoj (2025b). *Grad i tekst*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2026–03–17] Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=-5NkrkGW1E8&list=PLncORpjO3NswE7CWvaRY06ZUeNaRZ3mRZ&index=1>
- Grad Zagreb (2023). Posebni Javni poziv za financiranje programa Kulture i umjetnosti u zajednici za 2023. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: <https://zagreb.hr/posebni-javni-poziv-za-financiranje-programa-kultu/187547>
- H-Alter (2023 – 2025). Operativni planovi. [citirano: 2026–03–16]. Dostupno na: <https://h-alter.org/operativni-planovi/>
- KGZ. Projekti (s. a.). [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/gradska-knjiznica/projekti-9689/grad-u-gradskoj/64378>
- Studentska riječ (2022 – 2026). *Knjižnice grada Zagreba*. [citirano: 2026–03–15]. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/novosti/studentska-rijec/65323>
- UNMK (2005). Udruga za nezavisnu medijsku kulturu. *H-Alter*. [citirano: 2026–03–16]. Dostupno na: <https://h-alter.org/udruga-za-nezavisnu-medijsku-kulturu/>
- UNMK (2021). Udruga za nezavisnu medijsku kulturu. Godišnji izvještaji. *H-Alter*. [citirano: 2026–03–16]. Dostupno na: <https://h-alter.org/uvodnik/godisnji-izvjestaji-unmk/>
- ZgForum (s. a.). [citirano: 2026–06–03]. Dostupno na: <https://zagreb.hr/zgforum/181460>
- ZgForum (2023). [citirano: 2026–06–03]. Dostupno na: <https://zagreb.hr/2023-godina/185487>

